

BE | | WEG |
IN |
G |

SENSE OF BELONGING

De blijver en de zoeker

"Ik wachtte tot hij me zou uitleggen wat hij bedoelde met een 'plek', maar hij maakte blijkbaar geen aanstalten om opheldering te geven. Ik dacht dat hij misschien bedoelde dat ik van plaats moest veranderen, dus stond ik op en kwam dichterbij hem zitten. Hij protesteerde hiertegen, en legde er duidelijk de nadruk op dat met een plek bedoeld werd een plaats waar een mens zich van nature gelukkig en krachtig kon voelen. Hij tikte op de plaats waar hij zat en zei dat dat zijn eigen plek was, en voegde eraan toe dat hij mij een raadsel had opgegeven dat ik op eigen houtje en zonder verder overleg moest oplossen."¹

Ik zit in mijn ouderlijk huis op de zolderkamer. De kamer waar ik ben opgegroeid, waar ik mijn eerste dromen heb gedroomd, nachtmerries heb overwonnen, slapen heb gewandeld, waar ik vanuit het raam mijn eerste sterren heb zien vallen, waar mijn bewustzijn zich in mijn lichaam heeft genesteld. Nu loop ik door het huis, op weg naar die kamer, langs de verzameling spullen van mijn vader. Spullen waar ik nostalgisch van word, als ik mijn vader probeer te onderscheiden uit zijn omgeving. Elke keer is het betreden van deze plek weer een reis. Een reis door een geleefd leven, aangewakkerd door vervallende materie.

FRICTIE

De weg van de mens, de mensen van de wegen.

"Een wiel draait omdat het in contact komt met het oppervlak van de weg, draaiend in de lucht zal het nergens heengaan. Het schuren van twee stokjes tegen elkaar aan produceert hitte en licht, één stok alleen is gewoon een stok. In beide gevallen is het frictie die beweging, actie en effect veroorzaakt." ⁱⁱ

Tijdens een discussie werd ik gedwongen om een bepaald standpunt in te nemen over de notie van tijd, en je bewustzijn daarin. "Laten we niet te veel terugkijken naar wat er al is gebeurd, maar in het hier en nu zijn, en verder werken aan de toekomst", werd mij gezegd.

'Het hier en nu' is een mooi moment, ik ben er graag in, er is zelfs een universele hang naar, zelfs te pas en te onpas gebruikt, omdat het de belofte lijkt tot persoonlijk geluk.

Maar ik kijk graag achterom, de weg achter mij vormt een reflectiekader voor de weg die afgelegd gaat worden of voor de keuze die gemaakt gaat worden, zo werk ik verder aan de toekomst.

Waarom keek Orpheus om? Maar vooral, waarom werd hij zo gestraft toen hij het deed?ⁱⁱⁱ

Als het wiel vooruit wil, zal het in contact moeten komen met de weg, een wiel dat in de lucht draait, zal nooit ergens heen gaan. De frictie met het pad, zorgt voor de actie en het effect in het nu en in de toekomst. En dat pad is er alleen omdat de grond verzwaard is door ervaring, beproeving en gebruik. Je valt en je staat weer op, de frictie leert je dat je een volgende keer de kuil ontwijkt, of juist de berg beklimt. Wat is het motief van het wiel om vooruit te gaan?

De gids leidt. De gids 'weet', en hij wijst ons de weg.

Het fijne rode Sahara zand bereikt soms, met de goede winden, het land hier. Het stof dat ooit een zandkorrel was die ooit een steen was die een berg was. Het zand hier in Marokko is dorstig en voordat we onze bestemming bereikten was het land, als door een wonder, gezegend met water. We lopen achter Hassan op een weg die door het midden loopt van een palmoase en uiteindelijk de grens van Algerije aan zal aanraken. Hassan slentert op zijn slippers voor ons uit op deze zanderige weg. Zijn ogen glimmend vanonder zijn groene tulband, het typische plaatje van wat ik ken van postkaarten, alleen draagt Hassan ook een leren jas en heeft hij een trainingsbroek van Adidas onder zijn blauwe gewaad aan. Net voor de kashba vind ik een veer. We volgen Hassan door de medina van de oude kashba en voordat ik het weet is de afwisseling van het licht en donker in de smalle straatjes zo intens, dat ik tast in het duister. Een onbekende wereld van klei. Ik duw de veer in de muur die ons wachtende houdt voordat een oude man de deur open doet. De man die ons verwelkomt mist zijn voortanden. We zijn uitgenodigd om zijn 'gekleide huis binnen te treden. Het behelst niet meer dan een paar kleden op de vloer, een gasbrander, een asbak en een dienblad met een theepot en wat kopjes. Hij serveert ons wat thee, terwijl hij in verschillende talen kwebbelt, over het leven van vroeger vertaalt Hassan. Een woedende wind doet het plastic canvas dat gespannen is over een gemaakt gat in het plafond van zijn schoenendoos, opwaaien. Als de regering de woestijn nadert, gaat de wind waaien. Ondanks dat ondersteuning nodig is om voor de mensen van de woestijn het harde leven dragelijker te maken, zal elke stem van buitenaf weer gaan schaven aan het traditionele leven. De druk van het westen, de vooruitgang die gestimuleerd wordt door het koningshuis wordt hier gezien als bedreiging; de koning is rijk en blijft graag rijk en eigenlijk draait hij zijn hand niet om voor de bewoners van deze zandvlakte.

Ik observeer, drink thee, maak een foto. Denk aan de veer, het tasten, de reis. Aan de slippers en de Adidasbroek van Hassan. Ik denk aan de weg naar Algerije en welke verhalen zich verklonteren

in de berm of zich op laten zuigen door de droge aarde. Hier in Marokko draait het wiel als een storm. Antropologe Anna Lowenhaupt Tsing, beschrijft in haar boek *Friction* dat reizen de manier waarop wij onze woonplaatsen voorstellen veranderd. Om te reizen moet men bewegen en bewegen of geroerd zijn is het openen van je hart.^{iv} Ik verplaats me en ik open mijn hart, ik kan me verplaatsen en kan mijn hart sluiten, omdat ik stil kan staan en veiligheid ken. Mijn wiel draait langzaam op deze aarde.

HET HEK

De vluchteling

Het is geen onbekende foto: Noord-Afrikaanse vluchtelingen die massaal over hekken klimmen. Dit beeld laat een achtergrond van een golfveld zien, waar rijke Spanjaarden hun vrije tijd aan het genieten zijn.^v De vluchtelingen bereiden zich voor op een herhaling aan hekwerk waar ze over heen moeten klimmen, om een kansrijk land te bereiken. Hekwerk vol doornen, naalden, scheermessen. Alles om ze tegen te houden, maar ook alles om onze eigen welvaart te beschermen. Ze wikkelen verband om hun blote voeten, en alles wat de blote huid bescherming biedt wordt mee gewikkeld. Een klim over het hek, het potentiële land, waar smetteloze, witte golfballetjes over synthetisch groen gras ruizen. De woestijn aan de andere kant. De vluchteling kijkt door het hek, het hek doet stilstaan, de beweging is een golf over het hek, de frictie is de reden van het verlaten van het thuisland. Er vindt frictie plaats van blote huid op het scherpe meswerk van een grens die een land aanduidt.

Wij hebben een noodzaak tot het stellen van grenzen, grenzen omvatten onze identiteit, door grenzen krijgt nationalisme een bodem en de nationalist een identiteit. Het vluchtelingenprobleem in het Westen gaat, naast bescherming van onze verzorgingsstaat, welvaart en politieke instabiliteit in andere landen, om onze identiteit en de angst voor het verlies daarvan. Maar eindigt onze xenofobe instelling niet uiteindelijk ook in een soort gevangenschap?

De vluchteling is geen reiziger, hij is eerder een doelgerichte dwaler. Hij maakt een gedwongen reis waarbij verwachting en realiteit vaak ver van elkaar vandaan liggen. Een reis waarbij hij als vreemde, in een ruimte van transitie zit, een liminale fase, een status tussen vroegere en toekomstige identiteiten.^{vi} De vluchteling blijft in deze fase hangen en bouwt een nieuw soort identiteit op maar blijft ook vast houden aan zijn 'oude identiteit', er ontstaat een soort fluid identity. Overgeleverd aan de plek en haar bewoners, niet wetende wat er komen gaat. Er wordt in de huidige taal over de

'vluchtelingenproblematiek' een onderscheid gemaakt in politieke en economische vluchtelingen. Economische vluchtelingen hebben de stempel 'gelukszoeker' gekregen en daarmee is gelegitimeerd dat we de andere kant op kunnen kijken; gelukszoekers behoeven geen hulp, zij tasten immers ons bezit aan.

Iedereen is toch een gelukszoeker? Veel mensen die ik ben tegengekomen tijdens mijn eigen reizen, waren op de vlucht. Ze waren niet op hun plek die ze thuis zouden kunnen noemen, konden hun draai er niet vinden, op de vlucht voor verplichtingen of innerlijk conflict. Ik ga ervan uit dat elke vluchteling, naast veiligheid en vrijheid, op zoek is naar geluk.

Het hek staat voor de liminaliteit, de drempel van een overgang tussen twee werelden. Het hek biedt ook bescherming van onze identiteit, veiligheid en welvaart.

DE WEG

De reiziger

Britse academicus en reisschrijver Robert MacFarlane beschrijft in zijn boek *The old ways*, de weg van het landschap en het menselijk hart. Hij schrijft over de belopen en gevaren wegen van de wereld, zijn verhaal is een verkenning van de stemmen waardoor oude paden bezeten zijn en de verhalen die onze sporen vertellen. Paden bieden niet alleen een mogelijkheid om ruimte te doorkruisen, maar ook het doorkruisen van gevoel, weten en denken. Ons oog en het oog van onze gedachtes zou verleid zijn door een pad. De verbeelding kan het niet laten om een lijn in het landschap te trekken. Verder in de ruimte, maar ook terug in de tijd, naar de geschiedenis van een route en zijn vorige volgers.^{vii} Het pad is hier een lijn, als een brug tussen het punt van vertrek en de bestemming, en de gedachte lineair. Misschien is dit wel een westerse vorm van denken, het doelgerichte, het hebben van een eindbestemming of het nemen van de snelste weg.

De reiziger echter dwaalt tussen het verleden en de toekomst. Het dwalen is de reis. Het motief van de reiziger is het niet hebben van een vertrekpunt en een eindbestemming en is dus niet lineair, maar een complex netwerk van keuzes, cirkels, herhaling.

De zoektocht naar een plek waar je je van nature gelukkig en krachtig kan voelen. Overal om mij heen zijn mensen met deze zoektocht bezig of begonnen. Maar niet alleen in verplaatsing door te reizen of bewegen, maar in invulling, bestaan, inzichten, standpunten. Dit maakt iedereen ook weer een reiziger.

De reiziger gaat niet op vakantie.

De hulpverlener

Als hulpverlener in Griekenland help ik "hulpbehoevenden", mensen die vluchten van de plek waar ze vandaan komen, door ze aan de kust opwachten en uit de boten helpen. Ik wil in de hitte van de strijd, het vuur aan mijn schenen. De vragen die steeds weer terugkomen hebben alles te maken met verplaatsing, met reis en vlucht, met heen en weer, de plek, het land, de cultuur, beweging. Wat kan ik nog zeggen en hoe lang kan ik na blijven denken, filosoferen, het "hebben over"? Alles speelt zich nu af, vindt nu plaats, om de hoek. Ik wil de fysieke kracht voelen en inzetten, om daar mijn zijn een intrinsieke waarde te geven. Al ben ik een reiziger, dit

voelt niet als een reis of zoektocht, het is eerder een noodzakelijke weg die ik af wil leggen.

Als hulpverlener help ik mensen die een reis aan het afleggen zijn. Mensen die hun vertrouwde zone verlaten en als "illegalen" overgeleverd zijn aan de politieke en humanitaire situatie in een ander land. Ik probeer een beetje hoop te geven en kracht bij te staan, een klink te bieden naar een deur die, als hij er überhaupt is, moeilijk opengaat. Mocht dit toch gebeuren, dan is de wereld erachter helaas uitzichtloos. Al deze duizenden mensen die wanhopig genoeg waren om met hun kinderen een gevaarlijke reis te maken bevinden zich nu tussen werelden en ik, als hulp-verlener probeer met mijn aanwezigheid die tussenwereld zo menselijk mogelijk te maken.

TRANSFORMATIE

De 'authenticering' is onderhevig aan verandering.

In Marokko raakte ik gefascineerd door jongeren die synthetische Adidas trainingspakken dragen. Het gebruik van nieuwe, westerse, snelle, gefabriceerde, goedkope producten. Alles waar ik niet voor kwam. Als buitenstaander zie ik iets wat zij zelf waarschijnlijk niet zien, de frictie tussen twee werelden, de opkomst van de Adidas tribe in de Sahara van Marokko.

Het plaatsvinden van conflicterende sociale en economische interactie zorgt ervoor dat de dingen in beweging komen. Dit is een botsing die vooraf gaat aan het in elkaar overgaan, samensmelten van deze culturen. Het is beweging, en die beweging is onvermijdelijk als het wiel in contact komt met onze aarde. Het draaiende wiel is een metafoor voor de noodzaak tot verandering of vooruitgang.

Wat is de transformatie die ik heb gezien in Marokko, die eigenlijk van toepassing is op alles wat een cultuurgroep vormt? De traditionele symbolen die zijn vervangen door nieuwe symbolen. Traditie kan zorgen voor een soort (tijdelijke) maatschappelijke of sociale stabiliteit. Zij houdt eigenlijk een oude gewoonte in ere. Maar als die maatschappelijke stabiliteit er niet is, is het in ere houden van oude tradities dan moeilijk? Is het geen noodzaak meer?

Landen worden steeds instabieler, grenzen vervagen. Groepen mensen verschuiven zich over de aarde en vormen langzaam een platform voor nieuwe sociale en culturele uitwisseling. Maar daarmee zijn traditionele symbolen en rituelen aan het verdwijnen, naast het kapitalisme en verandering van milieu dus ook door maatschappelijke onstabiliteit, door frictie. De frictie ontstaat door een wisselwerking tussen verschillende werelden. De import van westerse producten, de industrie, het internet, globalisering en golven van verplaatsende waardes en producten schudden cultuur in zijn oorspronkelijke vorm op. Als een soort wervelwind is alles aan deze *vervorming* onderhevig en groeit een nieuwe wereld waarover de stam der mensheid zich voortbeweegt. Zijn wij de nieuwe wilde? Zitten wij met zijn allen in een liminale fase waarin er nieuwe stammen zullen ontstaan en oude tradities plaats

gaan maken voor nieuwe?

Een groot stuk rots valt door het open plafond het huis binnen en komt naast me op de grond neer. Het doffe geluid van een extreem zwaar object dat op de aarde valt en de grond doet schudden, maakt me aan het schrikken. "BARAKA!" schreeuwt de man. We zijn goddelijk gezegend. "Salade dans ma tete". De missende voortanden lachen naar me. Voor iemand zoals hij gaan plekken als de stad te snel. De vrouwen leefden in de woestijn van brood, melk en dadels en waren oersterk. Suiker is als een kwade geest het primitieve leven binnengedrongen. Net als het westen. De suikerwoestijn van Marokko, waar de thee mierzoet is.

Zoals ik mooi lees in het boek van Cynthia J. Becker over de Amazigh in Marokko, over de kunst van de vrouwen, vrouwelijke vruchtbaarheid, creativiteit en hun identiteit; de studie laat vrouwelijke Amazigh kunst als levende, dynamische culturele vormen zien, die zijn veranderd en nog steeds veranderen als antwoord op externe en interne spanning.^{viii} Dat vertelt over alle soorten factoren en invloeden die een cultuur of traditie forceren te veranderen, volgens wat logisch en bereikbaar is in deze tijd. Zij ziet transformatie van een traditie en verandering van waardes en alles wat daaruit voortkomt, als een waardevolle factor die hoort bij een veranderende cultuur en wij zouden elke vrucht van deze verandering als een nieuwe uiting moeten zien, zonder vast te willen houden aan de oude vormen. Dit geeft de mensen ook de mogelijkheid om hun sociale positie te onderhandelen, die afhankelijk is van hun connectie met hun huidige culturele identiteit.

DE NOSTALGIE

De verlangende

Filosoof Kant vertelt dat nostalgie ons verlangen is naar een tijd waarvan we ons voorstellen dat het een leven was zonder zorgen en van pure vreugde. We associëren dat leven met een plek in het bijzonder waarheen wij nooit meer naar terug kunnen keren, omdat het een tijd is in het verleden en we onze jeugd nooit met ons mee terug kunnen nemen naar deze plek.^{ix}

Nostalgisch verlangen is interessant *an sich*, meer nog dan nostalgie als voertuig naar een beloofd of gefantaseerd land. Nostalgie wordt het object, de verlanger verlangt om het gevoel van verlangen. Kant zag in de combinatie van melancholie, nostalgie en zelfbewustzijn een uniek esthetische zin die niet het verleden belichaamt, maar eerder de sensitiviteit verhoogt van de dilemma's van het leven en morele vrijheden.

Zouden we om ons verlangen meer dragelijk of acceptabel te maken, zelfs vreugdevol, objecten kunnen maken die daadwerkelijke dragers van ons verlangen kunnen zijn? Materialisaties van ons smachten voor een andere of betere plek of tijd? Nostalgie in de vorm van een nieuwe identiteit om de onomkeerbaarheid van tijd terug te roepen.

Een poëtische taal en metaforische reis leek bijna een homeopathische behandeling voor menselijk verlangen. Zoals de bomen in het gedicht van Heinrich Heine, nooit de aarde van hun verlangen zullen raken, ze objectiveren hun nostalgie door een derde identiteit te creëren, in dit geval een gedeelde gedachte:

A spruce is standing lonely
in the North in a barren height.
He drowns; ice and snowflakes
wrap him in a blanket of white.

He dreams about a palm tree
in a distant, eastern land,
that languishes lonely and silent
upon the scorching sand.

De *verlangende* reist naar een wereld of tijd waarin hij niet is, maar zichzelf wel een plek ziet. Hij reist dus niet per sé naar het verleden; de den heeft nooit naast de palmboom in het oosten gestaan. Zo projecteren wij

ons verlangen weer op de boom, gebruiken we de boom als middel om ons verlangen te vatten en als voorbeeld dit te omschrijven.

Terwijl ik rond het avonduur de twinkeling van de ondergaande zon in mijn huis vang, denk ik aan mijn huid die de zon vangt aan de rand van een canyon in een land dat ik niet ken, maar ik weet dat dezelfde zon mijn geest zal raken en ik ben vertrouwd met het gevoel.

Is de verlangende een gelukszoeker?

De vluchteling; verlangt hij? Of is verlangen alleen een reis in een innerlijke plaats en tijd, als je reist, misschien ben je het verlangen dan al overstegen.

De wilde, "The figure of a wild man, l'homme sauvage, the wildermann runs like a dark and flickering thread. This emblem of altereity, of the literal outsider has been a part of our consciousness since we first formed nomad bands or settled into agricultural communities. [...] To have an *us* we need a *not us*. It is an integral part of understanding ourselves. [...] We are Tame Man because we are not Wild Man."^x

Zoals de 'primitivisten'^{xi} probeerden terug te keren naar de tijd van voor de moderne beschavingen, zo lijkt er in de huidige westerse cultuur ook een steeds groter verlangen te zijn ontwikkelt naar het authentieke. Dicht bij onszelf en de natuur leven, onze intuïtie volgen en luisteren naar ons hart. Omdat we verdrinken in de keuzes en als overgeleverde baby's zijn weggetrokken van moeders borst om onze voeding uit de snelle schappen te halen en onze vorm en materie, onze wortels, door elkaar zijn gehusseld in de gefabriceerde stroom, vergeten. En proberen we uit alle macht, onszelf te hervinden in de jungle van externe invloeden die ons van onszelf verwijderen. We worden nostalgisch bij het idee dat het ooit anders was en worden meegevoerd door deze gevoelens omdat we om moeten gaan met een snel veranderende maatschappij.

Het 'wilde' trekt ons omdat we het niet zijn, maar ooit wel zijn geweest. Het is een westers beeld van de niet-geciviliseerde, gedomesticeerde mens. De oorspronkelijke en traditionele culturen trekken ons omdat ze iets van primitivisme waarborgen, authenticiteit. We voelen ons verantwoordelijk de oude inheemse volkeren van de wereld en hun cultuur vast te leggen omdat ze snel zullen verdwijnen.^{xii} En met hun

teloorgang verliezen we onze authenticiteit, onze wortels. En omdat we de verandering van deze stammen niet kunnen stoppen, gaan we de dialoog aan. Het is een van mijn motieven om te reizen.

Langzaam bewegend, ingewikkeld in een steen oranje doek, waarin het lichaam half bedekt is, voeten schuifelend over iets wat harde aarde zou kunnen zijn. Handen bedekken de voorkant van het hoofd en blind lopend op de wereld af. Andere mensen lopen over het land, in dezelfde en andere doeken, sommigen hebben sieraden om, anderen hoofdtooien. Er wordt gefluisterd. Een golf vormend over het land wat steeds weer van vorm veranderd. Water tussen de tenen en grote objecten boven het hoofd. Aupa! en klinken bellen, dan weer toeters en trommels.

DE MANIFESTATIE

De kraker

De reis is als beweging, maar het is ook de beweging, van een groep mensen. Is er frictie, of weerstand, nodig voor transformatie, verschuiving, verandering? Ik reis graag, beweeg, om te zien wat mijn positie is en die van de ander, en hoe die wisselt en voortdurend kantelt.

In oktober vierde ADM zijn 18de verjaardag. Ik ben hier met de Azart, Ship of Fools naartoe gevaren om deel te nemen, bij te dragen en ervaren van de vrijhaven en bijzondere plek. De Amsterdamse Droogdok Maatschappij is een van de grootste nog bestaande werk/woongemeenschappen van Amsterdam. Het gebied, gelegen op een van de duurste stukjes grond rondom Amsterdam, het laatste "vrije" stukje havengrond met een waarde van 80 miljoen euro, werd 18 jaar geleden gekraakt. Is nu nog gekraakt, maar wordt serieus bedreigd om ontruimd te worden. ADM vierde begin oktober hun 18e verjaardag met een vier dagen durend festival. Een ontwapenende ervaring om aan te varen op de haven met een boot vol zotten; de ontmoeting van twee vrijstaten. Frederique, de Franse technicus van het schip, trekt aan lange touwen die drie enorme scheepsbellen schel laten klingelen. Hij heeft een enorm clownspak aan en een kaboutermuts op met bellen eraan. Lavinia hangt in de ladder naar het kraaiennest

terwijl Angel met zijn smartphone foto maakt van het hele geheel. Ook de fools zitten op instagram. ADM is een hartelijke plek, al hangt er een rauwe, tribale sfeer. Machinaal, technisch, hardwerkend, ruig. Als je door het stukje bos loopt, waar idyllische huisjes zijn gebouwd en yurts staan, is het moeilijk te beseffen hoezeer de plek gepaard gaat en ontstaan is uit verzet. Een verzet naar maatschappelijke orde, leegstand, uitbuiting, commercie. Het voelt voor mij als een tribale collectie van mensen. 's Nachts dansen we dronken en zot op een nummer: "It's it's it's it's... like a... like a... like a cry for survival. A cry for survival. Survival's the (end of the earth?) It's it's it's a cry. It's a cry for survival. Cry for survival. For their survival and for our survival."^{xiii}

Het afval van bierblikjes dat we met zijn allen produceren tijdens het weekend wordt in een grote ton omgesmolten. Hiervan gaat ADM zijn eigen munten drukken, waar binnen de gemeenschap mee kan worden betaald. Een gebaar van onafhankelijkheid, duurzaamheid en creativiteit.

En wij zij aangekomen, met de Azart, een schuit vol zotten.^{xiv} De boot verandert van een eenzame kuip op het water weer naar een ontmoetingsplek en podium voor muziek en theater. We maken een ongemakkelijke maar goed bedoelde parade over het terrein, *the fools have arrived*. Ik moet denken aan het meest geestverwarrende moment dat ik deze zomer op een Duits theater festival heb meegemaakt. Waarin de performance, *A Fools Journey*, werd gespeeld door de toeschouwer zelf. Door een afgesloten ruimte te creëren waarin mensen werden verleid om in een cirkel te lopen met willekeurige attributen. Er speelde een band constante muziek en het besef van tijd verdween. Elke vorm van expressie kon, maar wij liepen als fools in een cirkel, op reis. Ook ik ben weer op reis, met de fools deze keer, naar ADM. We reizen van de ochtend naar de nacht en weer door naar de ochtend. Een kleine stam van zotten die even dag komen zeggen bij de grote stam van punkers en hippies, denkers en doeners. Maar de zot leeft tussen werelden, wetten en regels, en de kraker probeert ze te verbuigen, de zot vaart zonder bestemming, de kraker bestemt zijn vaart.

Ik loop naar mijn kamertje op het schip, dat morgen weer het kamertje van iemand anders zal zijn, en zo door. Daar ligt Moretti, de scheepskat uit Italië, hij houdt mijn bedje warm, maar meer nog maakt hij mijn

kamertje de plek waar ik wil zijn. Als zot, als strijder, als deelnemer of toeschouwer...?

De activist reist vooruit, hij heeft een visie en een ideologie.

Mijn vriend voert actie, vanuit een politiek standpunt omdat hij onvrede heeft met de huidige situatie, en er onvrijheden zijn.

De activist zei mij niet te veel naar het verleden te kijken. Maar de activist wil toch het heden opschudden door het verleden te bevragen?

Mijn vriend is geen kraker, omdat het niet noodzakelijk is voor hem. Hij heeft een thuis, een huis, een plek om te wonen en ook het geld om die plek te betalen. De kraker is geen zwerver, omdat hij zich niet laat overleveren aan de stand van zaken. Hij leeft zijn politieke standpunten.

OBSERVATIE

De vreemde

Socioloog Simmel noemt *de vreemde* de potentiële dwaler: ook al is hij niet vooruitgekomen, hij heeft de vrijheid van komen en gaan nog niet overwonnen. Een vreemde zijn is een specifieke vorm van interactie. Zijn plek in de groep is bepaald, voornamelijk door het feit dat hij er niet bij heeft gehoord vanaf het begin en doordat hij kwaliteiten importeert die niet stammen van de groep zelf.^{xv}

Het geruis van de wind langs mijn ramen lijkt te zoemen. Mijn hersenen verwerken het tot een soort ritme. Ik moet denken aan het geruis van het riet, hoe het klinkt als het breekt en het sneeën maakt in je handen. Hoe ik met de doek over mijn hoofd door een rieten passage ging, of eigenlijk een rieten passage creëerde.^{xvi} Hoe de doek die ik om mij heen sla, voor

mij waarde heeft, maar ook een waarde die ik niet kan leven, het is meer een soort kennis over de doek en dat hij waardevol is. Ik moet terugdenken aan momenten in Marokko, het reizen, hoe het geruis van het zand langs mijn lichaam schuurt en ik beelden in mijn hoofd heb van de kamelenkarkassen die verschrompeld verzinken in de woestijn. Hoe de doek die ik draag, me beschermt voor de zon, maar ik ook het liefst in mijn naakte lichaam rond zou rennen. Een wazige lucht in de verte, ik raap steentjes van de grond. Objecten zonder specifieke gebruikswaarde. Maar de actie van het oprapen, verzamelen uit de omgeving is waardevol. Alsof je daarmee jezelf weer bevestigt of helpt herinneren waar je bent en dat je er bent. Zo heb ik zakjes vol stenen en schelpen, meegenomen van plekken waar ik ben geweest. En al die plekken voelen allemaal even waardevol. Op die plekken waar ik een vreemde ben en stil kan staan in de tijd.

Brydee Rood maakt een interessant werk dat interacteert met het landschap. Zij raapt dingen op die de omgeving kenmerken (afval) en in de vorm van een performatieve handeling legt zij de aandacht weer op de geschiedenis van deze plek. In India maakte ze een werk; "Untitled Land".^{xvii} Rood kleedt zichzelf en anderen aan met de voor India kenmerkende roze en groene vuilniszakken, aluminiumbordjes en altaarversieringen op haar hoofd en om haar lichaam. In een ritueel verspreidt ze gekleurd mandalazand over de grond. Al tientallen jaren hebben mensen gevochten met de rechtbank om te bevestigen wie er recht heeft op het stukje land bij Ambamata Temple Road in Udaipur, maar inmiddels is het land een wasteland geworden. Varkens, honden, koeien en vogels dwalen er vrijuit en graaien in het afval voor voedsel. Ook hier is bezit weer een belangrijk thema, de hang naar verankering. Rood is een vreemde en omdat zij een buitenstaander is kan ze nieuwe kwaliteiten invoegen of helpen herinneren aan eigen kwaliteiten die de mensen daar zelf nooit hadden bedacht of konden toepassen. De vreemde veroorzaakt frictie, verplaatsing, van gebruiken en waardes en zij herinnert hen ook weer aan hun eigen rituelen.

De antropoloog

Aan de rand van de woestijn worden we geraakt door een hint van een traditioneel leven, een leven dat ooit de norm was. Maar hier lijkt het traditionele iets wat in straks alleen nog maar in de herinnering bestaat. De

hang naar het simpele leven is aanwezig, maar maakt plaats voor een nieuwe wind; innovatie, ontwikkeling, kapitalisme. Complexiteiten? Deze verschuiving is natuurlijk wel te verklaren, want iedereen wil groeien, groeien bedoelen we bijna altijd in de zin van de economische en daarmee persoonlijke groei. Economische groei is een synoniem geworden voor geluk. Het dragen van Adidas lijkt verbonden met beide. Persoonlijke groei is verweven met het creëren van een identiteit, sense of belonging, het deel uitmaken van een groep, de toewijding en noodzakelijkheid van deze dingen. Traditie gaat voornamelijk om het in stand houden van de groep, zijn identiteit en *sense of belonging*, wat soms ook meer tegen groei in lijkt te gaan. Toch zou economische groei net zo goed hand in hand kunnen gaan met de motieven van traditie.

Een reis van culturen is een transformatie en tegelijkertijd een botsing. Het loslaten, verwateren, van oude symbolen en rituelen en vastklampen aan veelbelovende vernieuwing. Deze reis vindt plaats door frictie, vooruitzicht, nieuwsgierigheid, vlucht. Alsof het vergaan van een traditie een soort oorlogssituatie creëert en de westerse hang naar het "authentieke" een soort immigratie op gang brengt.

Twee vrouwen in een, duidelijk in scene gezette situatie proberen hun positie en die van de ander, hun observatie, te bepalen door zich te vermengen met de omgeving. Maria en ik zijn in Marokko en verplaatsen ons in de mensen van daar, door onszelf te portretteren zoals wij de situatie ervaren.^{xviii} Door de invloed van het westen verdwijnt er een stukje authenticiteit, maar vindt er ook een interessante verdamping plaats van esthetische waarde. Authentieke materialen worden vervangen door praktischeen vullen een efficiënt en goedkoper manier van leven aan. Oorspronkelijke kleding wordt op dezelfde manier gemixt dan wel vervangen door een groot scala aan synthetische modestoffen. Een blend die al jaren gaande is.

Kijk bijvoorbeeld naar dansfragmenten uit Teesri Manzal, een Bollywoodfilm van Jijay Anand uit 1966. Waar de westerse invloed van het scherm spat, maar plaats maakt voor een nieuwe vorm van de Indiase cultuur. Charles Atlas, kunstenaar bekend om zijn ontwikkeling van de "media-dans", dans gemaakt voor de camera, beschrijft het; "All of us are probably overly familiar with the dance sequences from hollywood musicals , but when this style was imitated in

countries like egypt and india, the result is a really fascinating blend of imitation and cultural confusion."

Een culturele reis, mogelijk gemaakt door globalisatie. Zal daardoor plaatsgebonden cultuur vervagen? Zal er alleen nog maar meer mix gaan plaatsvinden waardoor de nieuwe stam van de toekomst gedefinieerd gaat worden? Zoals modelabel Bull Doff en fotograaf Fabrice Monteiro in hun serie "The Missing Link"^{xix} een stam laten zien, waarvan je niet weet of ze in het verleden of de toekomst bestaat. Alle elementen die we kennen van een traditionele stam worden gebruikt, maar er zit een futuristische noot in die ons doet twijfelen. Ze verhalen over de ontwrichting van een maatschappij, die zweeft tussen verval en een mogelijke wedergeboorte. De outfits in de serie zijn een soort voorteken; door het neerzetten van een tijdsloze atmosfeer door het gebruik van elementen uit verschillende werelden, benadrukken ze de spanning van het onzekere verleden of toekomst, gelegen tussen een traditioneel leven en een postmoderne (postkoloniale/postkapitalistische) verwarring.

DE MOBILITEIT

De nomade, "Humankind should get ready to live in a more 'plastic' and nomadic way." Want wat als bepaalde plekken niet meer vruchtbaar zijn om menselijk leven te hosten? Wat voor een exodus, verplaatsing, verschuiving zal er dan plaats gaan vinden. Waarheen en hoe zullen de plekken en de huidige bewoners daarvan reageren? Grenzen zijn kwetsbaar, zegt filosoof Zizek, en we moeten onszelf gaan voorbereiden; "national sovereignty will have to be radically redefined and new methods of global co-operation and decision-making devised."^{xx}

We worden dus gedwongen om mobieler te gaan worden, minder plaatsgebonden te zijn, onze naties, wetten, gebruiken en gewoontes te gaan verleggen, of herdefiniëren, want verplaatsing zal zo noodzakelijk

worden dat de structuur en organisatie van een plek op de proef zullen worden gesteld.

Op het moment worden vluchtelingen verdeeld over de Europese Unie. Grenzen worden gesloten, raciaal onderscheid wordt gemaakt over wie er wel en wie niet een land binnen mag. De verschuiving vindt al plaats, en het xenofobe westen houdt zijn hart vast. De "gelukszoekers" belanden hier in een uitzichtloos bestaan.

Maakt dit van de vluchteling een zwerver? **De zwerver**, verplaatst, de verplaatsing is zijn thuis. Is de nomaad de thuisblijver is de vluchteling de nomaad omdat hij altijd in de overgangsfase blijft?

Konden we als nomaden of zotten leven, krakers van de wereld? Waarin elk stukje grond ieders stuk grond is. Wat zouden tradities dan zijn en wat zouden ze nog betekenen? Wat voor historische waarde zou een plek dan hebben?

Tradities vergaan, grenzen vervagen en we worden langzaam nomadischer, maar de hang naar een vaste plek, een 'thuis' en het deel uitmaken van een groep wordt ook sterker. Om onze identiteit en vervagende plaatsgebondenheid te beschermen zijn we juist bestaande, fysieke grenzen aan het sluiten.

Hoe mobiel zijn we eigenlijk, ook geestelijk?

CREATIE

De maker

Ik probeer oude materialen te hergebruiken en er een nieuwe bestemming voor te vinden. Een nostalgische of beladen waarde maar tegelijkertijd een omarming voor verandering. Ik maakte van de dassen van Jens, de vader van de activist, slabbetjes. De dassen hebben een verhaal en dragen deze met zich mee. Jens heeft alzheimer en is weer een baby, zijn dassen, die status, is niet meer belangrijk. De ziekte legt hem bloot van alles wat hij in zijn leven als huid heeft opgebouwd, waaraan je hem kon herkennen om wie hij is. Jens zou zijn dassen die getransformeerd zijn tot slabbetjes, in het nu kunnen gebruiken. Door het deconstrueren van oude, emotioneel waardevolle materialen, kan ik een nieuw materiaal maken dat een nieuwe bestemming in het heden toelaat.

Van de boten waarmee vluchtelingen aan zijn gekomen in Griekenland, maak ik tassen door en voor de vluchtelingen zelf. Het beladen materiaal geeft gehoor aan de noodzakelijke vraag om tassen en het maken van de tassen geeft kracht aan de noodzaak voor mensen om autonoom te zijn. Er ontstaat een formule voor een project waarin onbestemd materiaal binnen een bepaalde context een uitkomst geeft. De boodschap hiervan legt de nieuwe situatie als het ware uit en daarmee krijgt het zijn huidige waarde.

De maker dat ben ik, net zo goed ben ik de antropoloog, de reiziger en de vreemde. Mijn motieven zijn het belang van alles te willen uitzoeken. Door de reis kan ik creëren, zin geven aan een boodschap of handeling. Ik plaats mezelf in omstandigheden die wisselend zijn of anders dan mijn routine, de reis is mijn inspiratie. Maar meer nog dan de reis, door de beweging vindt de ontmoeting plaats en ontstaat een verhaal dat verteld moet worden. In dat verhaal ben ik de bemiddelaar. Wat gebeurt er als je de drie bekende lijnen van Adidas een andere bestemming geeft, wat verschuift er, welke waardes en herkenning? Kan je daaruit ook een geschiedenis van het eerdere gebruik afleiden? ^{xxi} Of ontstaat er een holistisch besef van het gebruik van symboliek: de drie lijnen zouden ook paden kunnen zijn, maar als ik aan deze paden mijn identiteit zou ophangen voel ik me toch een wandelend reclameobject. Maar het zijn ook paden die vertellen over de betekenis die eraan gekoppeld is, of zonder betekenis zijn het lijnen die getrokken worden en vertellen over de identiteit van degene die ze draagt.

Op mijn reis ben ik het wiel en de ontmoeting is de frictie. Het *ontmoette* is het pad waarover het wiel draait. En het pad heeft een verhaal.

De zot is het kind in ons, hoe we waren voordat de ervaringen van het leven ons tekenden en vormden. De dwaas is niet bang voor het licht, het is tijd om de sprong te maken.

Ik loop mee in *The Fool's Journey*^{xxii}, voor de gek gehouden, flexibel, verwonderd over de plek die zich aan me opent. Zorgeloos treedt de zot de wereld tegemoet zonder vooroordelen en angst. Gedwongen om in een cirkel te lopen op repetitieve muziek. De activist in mij komt naar boven, ik draai me om, in een vlucht, en begin de andere kant op te lopen, ik maak een nieuw pad in de passie om alles op het spel te zetten, een ontmoeting vindt plaats. Een verhaal wordt verteld.

RIET |EN|

PASS |AGE

Zou ik in een cirkel kunnen schrijven? Zodat mijn tekst altijd veranderlijk is en in elke volgorde een kloppend verhaal zit? De rollen zijn de personificatie van beweging, zij openen een veld van mogelijkheden waarin en waarom zij bewegen, ze helpen verschillende vormen van beweging te onderscheiden en vergelijken. Beweging van de mens, in fysieke en abstracte vorm.

Mag elk woord wat ik schrijf ontleed worden, zodat ik kan spelen met de letters en nieuwe betekenis kan geven aan de tekst? Zodat ook zij fysiek, altijd iets anders kan zijn.

Zo is beweging ook een soort ritueel van transitie een rite de passage. Mijn rieten passage. Waarin het riet, dat overal ter wereld groeit, een zuiverende werking heeft en een onderdak biedt.

Beweging is zijn, de weg is beweging, al vergaan is ver niet weg, weg is transitie is passage is ouder worden en jong blijven, worden is al zijn, gaan is komen. Verandering is veranderlijk is anders en hetzelfde samen. Herkenning is kennis, is.

Het huis heeft hier en daar rot en in de spullen vind ik levende mottenlarven. Maar door mijn interventie krijgt de ruimte langzaam weer een ordelijke uistraling. Het wilde denken^{xxiii} kan de plek structuur geven en mijn ervaring van de spullen gronden. Als een antropoloog sta ik in de kamer en als de maker laat ik de objecten door mijn handen gaan. De schoentjes waarin ik heb leren lopen hebben stof verzameld van de wortels van het huis. En ik ontwortel, als een steppenroller, die volgroeid en droog, zich los maakt van de wortel en weg tuimelt met de wind.^{xxiv}

VOETNOTEN

ⁱ Carlos Castaneda, de lessen van Don Juan, 1968. Blz 29

ⁱⁱ "Challenging the widespread view that globalization invariably signifies a "clash" of cultures. Friction in its place is developed as a metaphor for the diverse and conflicting social interactions that make up our contemporary world." - Ana Tsing - Friction, introduction, blz 5

ⁱⁱⁱ<http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/article/detail/1727380/2005/06/13/De-tallose-gestalten-van-Orpheus.dhtml>

Een voorbeeld van symboliek en zijn verschillende interpretaties. Een verhaal dat zijn eigen leven is gaan lijden. We vinden er allemaal wat van, maar Orpheus keek om, en dat is dat.

^{iv} Ana Tsing, Friction, Chapter 6 movements, blz 213

^v

José Palazón,

<http://www.theguardian.com/world/2014/oct/23/-sp-african-migrants-look-down-on-white-clad-golfers-in-viral-photo>

^{vi} "Whoever passes from one territory to the other finds himself physically and magico-religiously in a special situation for a certain length of time: he wavers between two worlds" (van 'Gennep, '1960, 'p.18).

^{vii} Robert MacFarlane, The old ways, blz 15

^{viii} Amazigh arts in Morocco, women shaping berber identity, Cynthia J. Becker, 2006, blz 12

^{ix} Nostalgia: Origins and Ends of an Unenlightened Disease, door Helmut Illbruck

^x Wild at heart, voorwoord door Robert McLiam Wilson, uit Wilder Mann van Charles Freger

^{xi} Primitivisme is een benaming voor het verlangen om je verenigen met de oorsprong van het leven en van de kunst. In de beeldende kunst is het een belangrijke stroming. Kunstenaars van deze stroming probeerden terug te keren naar de tijd van voor de moderne beschaving, de tijd van het primitieve waar alles nog onbedorven was. Hun uitingen gaan over de westerse belangstelling voor primitieve kunst en het streven de kenmerken hiervan terug te brengen in de hedendaagse kunst. Intuïtie speelt een belangrijke rol.

^{xii} Jimmy Nelson, *Before they pass away*

^{xiii} *Orbital, Impact (The Earth is Burning)* 1993

^{xiv} <http://azart.org/info/welcome-NL.html>

^{xv} *The Stranger*, essay by Georg Simmel

http://www.infoamerica.org/documentos_pdf/simmel01.pdf

xvi

xvii

xviii

xix

xx Slavoj Zizek, on the refugee crisis, in 'The Non-existence of Norway', De Groene Amsterdammer, 2015

xxi

xxii Een theaterstuk gebaseerd op de interactie met "het publiek". Het stuk ontstond alleen door participatie en was voortdurend veranderlijk en nooit eens hetzelfde in zijn vorm. De reis van de zot, strijder, deelnemer of toeschouwer...?

xxiii <http://passagenproject.com/blog/2009/11/05/het-wilde-denken-van-levi-strauss/>

'Het wilde denken' van Claude Levi Strauss, een van de grote denkers van de twintigste eeuw, is erop uit een orde te ontdekken in de onbegrijpelijke en verwarrende wereld waarin de mens zich geplaatst ziet. Het wilde denken en het moderne denken zijn twee verschillende vormen van denken, het wilde denken is een universele eigenschap van de menselijke geest en het gebeurt op basis van zintuiglijk waarneembare eigenschappen. De relatie met de omgeving is met het wilde denken intenser dan het moderne denken. Het staat dicht bij de concrete waarneming en ontstaat in dialoog met de omgeving.

xxiv

Tumbleweed
I could carry a load of stuff
Or just dry up
Be light weighted and free
No one would notice
My practical choices

Of what to take
And what to leave
I wish to be a
Tumbleweed

BOEKENLIJST

Friction, Anna Tsing, 2005
The old ways, a journey on foot, Robert MacFarlane, 2012
De lessen van Don Juan, Carlos Castaneda, 1968
Amazigh arts in Morocco, women shaping berber identity,
Cynthia J. Becker, 2009
Wilder Mann, the image of the savage, Charles Freger,
2012
The art of travel, Alain de Botton, 2002